

Viering in De Tronk - Kerk op IJburg 5 oktober 2008

Toespraak door Riekje van Osnabrugge

Lezing: Jesaja 5: 1-7; Matteus 21: 33-43

Woord ten geleide:

Geen mooi stemmig gedicht vandaag. Vanmorgen gaat het over het Rijk van God, zoals wel vaker. En over mechanismen in de wereld om ons heen waarin mensen, machthebbers, elementen die ze lastig vinden, uit de weg ruimen. Omdat ze hun eigen ideeën in de weg staan. Zo las ik in Parool van afgelopen maandag over de politieke moord op Malalai Kakar. Ze was bij leven de hoogste vrouwelijke politieofficier in Afghanistan. Ze werd doodgeschoten in Kandahar, door mannen op een motor. De Taliban eisen de verantwoordelijkheid op.. Ze leidde het politieonderdeel dat is belast met de bestrijding van misdaden tegen vrouwen. In 1996, toen de Taliban aan de macht kwamen, werd ze ontslagen omdat ze zich als vrouw diende te onderwerpen aan de streng islamitische opvattingen. In 2001, na de verdrijving van de Taliban uit Kandahar, kreeg ze haar baan terug. Kennelijk stelde Malalai een wantoestand aan de kaak die de Taliban liever niet openbaar maakten: dat hun invulling van het geloof niet zo vrij-makend is voor in elk geval de helft van de mensheid. Ik ken de rest van haar verhaal niet. het gaat mij hier ook niet om de slechte kant van welk geloof ook maar aan de orde te stellen, Maar wel illustreert de moord op deze vrouw op gruwelijke wijze wat er kan gebeuren met mensen die hun mond durven opendoen, hun leven durven wagen voor een betere wereld.

Wij bidden vandaag voor alle mensen die de moed hebben zich openlijk te keren tegen ontwikkelingen en situaties die in strijd zijn met alles wat menselijkheid te maken heeft.
Laat ons bidden

We bidden vandaag voor mensen die vermalen dreigen te worden tussen de molenstenen van wet en regelgeving, waardoor ze amper het hoofd nog boven water kunnen houden.
Laat ons bidden:

We bidden vandaag voor alle mensen die verbitterd dreigen te raken. Omdat ze zoveel liefde, tijd, aandacht hebben gestoken in personen of zaken, maar wat tevergeefs lijkt te zijn geweest. Ze voelen zich in de kou staan. Geef hen de warmte van mensen om hen heen.
Laat ons bidden

God, die ons de aarde toevertrouwt,
doe ons werken in uw wijngaard,
geef dat wij elkaar ruimte schenken om te leven,
vriendschap en menselijke zorg,
opdat de aarde een plaats wordt
waar mensen dagelijks vinden
wat zij nodig hebben,
en de hoop op vrede
brandende blijft,
deze dag en al onze dagen.
Amen

Toespraak:

Wat mij intrigeerde aan die twee gelijkenissen over een wijngaard, is de vraag: gaan die verhalen nou over hetzelfde, of staan ze alleen samen op het leesrooster omdat ze toevallig hetzelfde onderwerp hebben?

Dat vind ik hierom een belangrijke vraag, omdat ik als uitlegger vanmorgen verbanden moet laten zien en als het even kan ook iets van verkondiging moet laten horen. Maar die dien ik wel op meer te baseren dan op associaties op het woord wijngaard.

Eerst leek het mij dat de samenstellers van het leesrooster twee op elkaar lijkende teksten tamelijk klakkeloos bij elkaar hadden gezet, maar bij nader inzien moet ik bekennen dat ik dat fout zag. Niet latere lezers verbinden de 2 lezingen aan elkaar, dat deed Matteus al! Het allerlaatste zinnetje uit de lezing van Matteus heeft me aan deze conclusie geholpen. Dat bevat namelijk de crux van beide verhalen: het gaat uiteindelijk bij beide om het dragen of laten dragen van vrucht waar je lekkere wijn van kunt maken. Waar een ander van kan genieten.

Jesaja begint zijn verhaal nogal opvallend: als een liefdesliedje.

Her perspectief ligt in het begin bij iemand die zingt over een lief en zijn wijngaard. De grond was goed. Die geliefde legde daarop heel zorgvuldig en zorgzaam een wijngaard aan: de grond werd bewerkt, van stenen ontdaan, een edele druivensoort werd geplant. Hij bouwt een wachttoren en hakt een perskuip uit. Vanuit de toren kun je elk mogelijk naderend gevaar van verre zien aankomen, die dient dus ter bescherming en de perskuip wijst erop dat de geliefde rekent op opbrengst. Hij heeft hoge verwachtingen, maar ontvangt tot zijn verdriet wrange druiven.

In het OT was een wijngaard een beeld uit het dagelijks leven dat begrijpelijkerwijs veel herkenning- en aanknopingspunten biedt. En al verbouwen wij hier op IJburg geen druiven in een wijngaard, het beeld spreekt ons ook wel degelijk aan. In letterlijke zin: het aanleggen van een nieuwe tuin op een grote berg opgespoten zand vereist ook heel wat inspanning en zorg en liefde. En ook dan is het maar de vraag of je struiken en bloemen het ook gaan doen. Maar de metafoor spreekt natuurlijk ook op een ander niveau: als je zou kunnen optellen hoeveel tijd, liefde en energie je hebt gestopt in een relatie, in je kinderen als je die hebt, in je familie, je werk, je buurt, je kerk, noem maar op ! bedenk maar eens met hoeveel zorg en aandacht je deed wat je deed, alles in de hoop op...ja, op wat? Weet je van te voren wat je investering moet opleveren? Gaf je je liefde puur om iets terug te krijgen? Is het verspilde tijd geweest als je relatie toch is geknald, als je kinderen hun eigen weg zijn gegaan, als het bedrijf of de instelling waar je werkt of heb gewerkt niet die kant is opgegaan zoals jij het voor je zag? De bitterheid, frustratie, teleurstelling, boosheid....we herkennen ze bij de reactie van de eigenaar.

Want als bij Jesaja het perspectief zich wijzigt, zien we de wijngaardenier zelf opkomen. De opbrengst valt hem vies tegen. Aan de wijngaardenier lag het niet: met liefde en toewijding heeft hij alle voorwaarden geschapen voor een optimale oogst.

Hij vraagt de inwoners van Juda en Jeruzalem dan ook om recht te spreken tussen hem en zijn wijngaard, als ware die laatste een persoon. Na grondig zelfonderzoek (wat heb ik te weinig gedaan? Schoot ik tekort in mijn liefde?) spreekt de aanklager zelf het oordeel uit: ik zal de doornhaag uitrukken, de beschermende muur afbreken, de haag kan vertrapt en verbrand worden, verwildering:

ik ga niet meer snoeien of wieden, verstikking door dorens en distels zal het gevolg zijn. Ik draag de wolken op niet meer op hem te regenen. De wijngaard is tot ondergang gedoemd.

Jesaja legt zelf aan het slot uit wat er bedoeld wordt met de gelijkenis: de wijngaard is Israël, de edele druivensoort is Juda. De wijngaardenier is de Heer van de hemelse machten, God zelf. Als de opbrengst slechts wrange druiven bevat, moet de muur weg. Na bescherming en verzorging zullen nu volgen: verwaarlozing en daardoor verwildering en zelfs vertrapping van Israël en Juda.

Maar als je weet dat het verhaal een metafoor is, is natuurlijk de prangende vraag: wat verwachtte God dan van zijn mensen? Moeten ze God iets teruggeven voor alle zorgzaamheid om tot bloei en vrucht te komen? Wordt God te weinig geloofd en geprezen?

In de conclusie die Jesaja trekt, gaat het daar niet over. Verrassenderwijs blijkt dat God iets anders verwachtte, nl recht en rechtsbetrachting. Een stukje terug lezen we bij Jesaja: zo luidt de aanklacht van de Heer tegen de oudsten en de vorsten van zijn volk: jullie hebben mijn wijngaard in brand gestoken en jullie huizen gevuld met wat je de armen ontnam. Hoe durven jullie mijn volk te vertrappen en de armen zo zwaar te mishandelen?

God verwacht als antwoord op zijn liefde dat de mensen van zijn volk elkaar respecteren, dienen en liefhebben!

Jesaja gaat namens God te keer tegen de machthebbers die de rechten van hen die niets of weinig hebben met de voeten treden. De grote graaiers naar het grote geld, ten koste van bv. mensen die hoopten eindelijk een eigen huis te kunnen betalen. Topbankiers die onderling het grote geld verdelen ten koste van de gewone burgers. Dat is Amerika. En wij zijn geen machthebbers. Het gaat niet over ons. Gelukkig. Toch?

Dan Matteus. Ook daar gebruikt Jezus het beeld van de wijngaard.. Niet alleen maar omdat het zo'n aansprekend beeld was. Ook omdat dan vanzelf die context van recht en gerechtigheid uit Jesaja in die wijngaard meeklinkt.

Even voor onze passage staat het er zelfs met zoveel woorden. Jezus is nl in gesprek met de religieuze leiders en geleerden in Jeruzalem. Hij zegt dan tegen hen: Johannes koos de weg van de gerechtigheid toen hij naar jullie toekwam. Jullie geloofden hem niet, de tollenaars en hoeren wel. En ook al zagen jullie dat, jullie hebben je niet willen bedenken en Johannes alsnog willen geloven. En daarna vertelt Jezus hen het verhaal van de wijngaard.

Ook hier is sprake van een heer die een wijngaard aanlegt, inclusief perskuip en uitkijktoren. De heer gaat op reis en verpacht de wijngaard aan wijnbouwers. Hij laat het aan anderen over, mensen die hij vertrouwt, om zo voor de wijngaard te zorgen dat er geoogst kan gaan worden. Hier levert de wijngaard wel iets op. Tenminste....de heer gaat daar wel van uit. Maar als het tijd is voor de oogst, vergrijpen de wijnbouwers zich achtereenvolgens aan de knechten die hij stuurt, door mishandeling, moord en steniging, tot twee keer toe. En tenslotte doden ze de zoon. Ze hopen daarmee, heel kortzichtig, dat ze daardoor zijn erfenis kunnen opstrijken. Hopen ze dat ze de wijngaard voor zichzelf mogen houden? Dat blijft een raar element in het geheel.

Ik heb lang zitten puzzelen op de relatie tussen het handelen van de pachters en de woorden van Jezus aan het eind van het verhaal: de door de bouwers afgekeurde steen wordt hoeksteen dankzij God.

En: het KG zal jullie worden afgenomen en wordt gegeven aan een volk dat het wel vrucht laat dragen Dus: dat deden de pachters niet?? Willen ze de opbrengst wel voor zich zelf houden of.... is er geen opbrengst?

Met Jesaja in je achterhoofd moet je je dat wellicht afvragen: is er soms geen opbrengst??? Of is de opbrengst anders dan wat de heer van de wijngaard van hen verwacht? Willen ze niet ontmaskerd worden door de knechten, door de zoon? Vaak legt men uit dat die verschillende knechten profeten zijn geweest die steeds opnieuw mensen op de rechte weg hebben gewezen. Zijn die mensen, de zoon als laatste, een bedreiging voor hun eigen koninkrijkje? Het is hierdoor, dat mij het krantenbericht over die Afghaanse politieagente zo trof.

In het Rijk van God gaat alles anders dan in de harde wereld van ons, waarin alles draait om winst, om hebben, om houden, om afschermen, om eigen bezit veiligstellen, desnoods ten koste van anderen. Wat dreef die pachters? Op welke opbrengst waren ze uit? En voor wie? En welke opbrengst wilde de heer van de wijngaard?

Eigenbelang, kortzichtigheid, korte termijn denken, hebzucht?

Bij Matteüs is de wijngaard niet langer Israël, zoals in Jesaja, maar het Rijk Gods. Het wordt duidelijk dat het gaat om de profeten, die de vruchten voor God komen ophalen en daarbij gedood en gestenigd worden. In vers 34 schrijft Matteüs daarom ook: "zijn vruchten" Daarmee zet Matteüs het geheel in het heilshistorisch perspectief. Hij spreekt ook niet van "Israël" , maar spreekt over "wijnbouwers" en "volk". Hij zegt niet dat het ene volk door een ander vervangen zal worden. Maar dat er een volk zal zijn dat wel vruchten opbrengt, die de wijnbouwers, religieus verantwoordelijken toen in Israël, niet oprachten. Maar dat hoeft niet te betekenen dat het volk Israël ervan uitgesloten zou zijn. Het criterium is niet het volk, maar het vruchten van het Koninkrijk voortbrengen. Het andere, het nieuwe volk kan bestaan bestaat uit joden en niet-joden.

De wijngaard staat bij Matteus voor het KG waar andere wetten gelden. En waar goede vruchten worden voortgebracht: geen uitbuiting, geen tweederangsburgers, geen slechte praktijken. Het criterium voor mogen werken in het Rijk van God: of iemand de vruchten , de daden van het Koninkrijk voortbrengt; de daden van liefde: Ik was arm en gij hebt mij, ik was dakloos en gij, Ik was Dat zal erover beslissen wie tot dat nieuwe volk mag behoren. We kunnen er vandaag nog mee beginnen.

Amen

Tafelgebed (eerst zingen we tafel der armen)

Heer onze God, wij danken U dat wij geboren zijn, dat wij bestaan, met moeite en vol vreugde, dat wij sinds mensenheugenis U ter harte gaan. God van ver en van dichtbij, U bent het licht van onze ogen. U zegt ons vrijheid toe, leven in overvloed – wij houden U aan uw woord, Heer onze God. U, die naar ons zoeken blijft tot U ons in den vreemde vindt.

In stad en land, in mensen en machten, in levenden en doden wordt U vermoed en uitgesproken, tot deze aarde eens de stad van vrede is, het nieuw Jeruzalem, waar alle leed geleden is en al ons kwaad vergeten.

Wij danken U omwille van Jezus Messias, deze onvergetelijke mens die alles heeft volbracht wat menselijk is, ons leven, onze dood, – die zich met hart en ziel gegeven heeft aan deze wereld, om zo voor ons allen en voorgoed het evenbeeld te zijn en de gestalte

van uw mildheid en uw trouw.

Gezegend is hij, Jezus Messias, die met ons de weg van ons verdriet gaat en weer herkend wordt in het breken van het brood

Zo heeft Hij de laatste avond dat Hij met zijn vrienden samen was, zelf het brood voor hen gebroken en gezegd: 'Dit is mijn lichaam. Neem het, eet. En denk aan Mij.'

Vol met wijn schonk Hij de beker, loofde U en gaf hem rond. 'Als je deze beker rondgeeft, deel je in mijn dood en leven, deel je in mijn nieuw verbond.'

Kom dan, Geest van onze God, die alles in beroering brengt, blaas uw adem over ons. Open onze graven, geef licht in onze ogen, en noem ons hier bij onze naam. Raak alles aan wat in ons is begraven en maak het heel, opdat wij ons niet langer vastklampen aan onze pijn, maar de krachten van de opstanding mogen losmaken in de wereld.

Bidden we samen het gebed dat Jezus ons leerde